Izvorni znanstveni rad
UDK 94(398) "01/-00"

JAPODI I RIM DO SREDINE 1. STOLJEĆA PRIJE KRISTA

BORIS OLUJIĆ

Jedno od ključnih razdoblja povijesti naroda Japoda, svakako je 2. stoljeće prije Krista. Njihova pojava u literarnim antičkim vrelima u direktnoj je vezi s rimskom ekspanzijom na širem području. Ovim tekstom autor analizira odnose između Rima i Japoda do sredine 1. stoljeća prije Krista.

U raznolikom etničkom mozaiku sjeverozapadnog Ilirika, Japodima pripada vrlo važno mjesto.[1] Izuzetna geostrateška važnost prostora kojeg su nastavali te mogućnost kontrole važnih komunikacija između Italije, subalpskog prostora i Balkana te između panonskog prostora i Jadrana, čimbenici su koji su bitno odredili sudbinu ovog naroda. Osvajanjem sjeverne Italije, osnutkom rimske kolonije u Akvileji 181. godine prije Krista, te konačno zauzećem Nezakcija 177. godine prije Krista, čime je otklonjena opasnost koju su za rimske interese na prostoru sjevernog Jadrana predstavljali Histri, Rim je došao u neposredno susjedstvo Japoda.

Od tog će se vremena ovaj narod relativno često spominjati u tekstovima antičkih pisaca, prije svega u kontekstu burnih događanja tijekom 2. i 1. stoljeća prije Krista. Upravo dugotrajnim sukobima i ratovima s Rimom, ali i njegovu sve intezivnijem gospodarskom angažiranju na ovom području, i dugujemo spomen Japoda u antičkim literarnim vrelima.[2]

Tit Livije je jedan od pisaca koji nam donosi posebno važne obavijesti o ranim kontaktima rimskog svijeta s Japodima. Livije govori da je godine 171. prije Krista novoosnovana kolonija Akvileja uputila izaslanike s molbom Senatu da utvrdi koloniju,

1) O ovom narodu koji je nastavao prostor Like, Ogulinsko-plaščanske udoline, Gorskog Kotara, obale od Rijeke do Jablanca ili Karlobaga i Pounja vidi općenito u: K. PATSCH, 1896, 113-139; F. LO SCHIAVO, 1970, 363-520; M. SUIĆ, 1990, 1-2; S. ČAČE, 1979, 43-125; R. DRECHSLER-BIŽIĆ, 1987, 391-441.

2) O rimskoj ekspanziji prema prostoru sjeverne Italije vidjeti katalog izložbe CELTI, 1991, održane u Veneciji. Također i: R. DE MARINIS, 1977, 23-50; V. KRUTA, 1980, 7-32; ibidem, 1981, 7-38; ibidem, 1984, 323-330; ibidem, 1993, 47-54; V. VEDALDI IASBEZ, 1992, 153-159; R. F. ROSSI, 1992, 161-167; V. VEDALDI IASBEZ, 1994; M. T. GRASSI, 1995

koja se osjećala ugroženom od neprijateljskih Histra i Ilira. *(Liv. 43,1)*.[3] U spomenutim Ilirima Patsch prepoznaje Japode.[4]

Livije nam na dva mjesta u 43. knjizi *Ab Urbe condita*, pripovijeda i o konzulu Gaju Kasiju Longinu, kojega je ždrijebom zapala dužnost u Galiji *(Liv.43, 1 i 43,5)*. Gaj Kasije Longin je 171. godine prije Krista, namjeravao proći japodskom zemljom i dalje prema unutrašnjosti Balkana sve do Makedonije da bi tamo iznenada napao makedonskog kralja Perzeja.[5] Tijekom pohoda konzul je prošao područja Karna, Histra i Japoda i svugdje bio gostoljubivo dočekan. Poslije neuspjelog pokušaja prodora prema balkanskoj unutrašnjosti, konzul je pri povratku poharao zemlje kroz koje je prolazio.

Slijedeće godine (170. godine prije Krista), Kasije Longin više nije bio konzul, već je kao vojni tribun s konzulom Aulom Hostilijem Mancinom boravio u Makedoniji. Istodobno Karni, Histri i Japodi šalju u Rim poslanstvo koje je senatu predalo žalbu zbog njegovih postupaka godinu dana ranije *(Liv. 43,5)*.[6]

Kako nam u istom odlomku svjedoči Livije, u Rimu se s identičnim zadatkom zateklo i poslanstvo Gala, s područja koje se nalazilo "*..trans Alpes*" i njihova kralja Cincibila koji su se također žalili na postupke Kasija Longina i njegova pustošenja galskih sela.

Članovi senata navodno nisu znali za Kasijevu namjeru da prodre s vojskom do Makedonije, a nisu niti znali za njegove postupke prema susjednim narodima, te su odlučili poslati povjerenstva koja će istražiti njegove prekršaje. S Galima su preko Alpa poslati legati Gaj Lelije (*C. Laelius*) i Marko Emilije Lepid (*M. Aemilius Lepidus*), a senat je imenovao i posebno povjerenstvo s članovima Gnejem Sicinijem (*Cn. Sicinius*), Publijem Kornelijem Blazijem (*P. Cornelius Blasio*) i Titom Memijem (*T. Memmius*), koji su trebali istražiti incidente i utvrditi utemeljenost žalbi na područjima Karna, Histra i Japoda *(Liv. 43,5)*.

Ova bi zanimljiva epizoda mogla ukazivati na činjenicu da područja nastanjena Japodima, Rimljani nisu najbolje poznavali. Livije piše: " *....senatus indignari tantum consulem ausum ut suam prouinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum nouo periculoso itinere inter exteras gentes duceret viam tot nationibus in Italiam aperiret...* " *(Liv. 43,1)*.[7]

Iz Livijeg je navoda vidljiva ogromna strateška vrijednost Akvileje. Ovo je područje bilo polazišnom točkom za gospodarski i vojni prodor u Rimljanima vrlo zanimljiva bogata područja Alpa, Panonske nizine i unutrašnjosti Balkana. Ono je ujedno predstavljalo i zaštitnu zonu od barbarskih provala u unutrašnjost Italije.

Osim toga, vjerojatno je i Gaj Kasije Longin, zbog nepoznavanja ovih područja, potpuno krivo procijenio udaljenost od Akvileje do Makedonije, procijenivši, kako su izvijestili akvilejski izaslanici, da će mu za vojsku biti dostatno žita za trideset dana *(Liv. 43,1)*. Bio

---

3) Koristio sam izdanje izvornog teksta: J. BRISCOE, 1986, 156-158 i 163-164; Vidjeti i W. WEISSENBORN, 1899; A. SCHLESINGER, 1989; P. JAL, 1976.

4) Patsch polazi od pretpostavke da su u Livijevo vrijeme Japodi već sastavni dio Ilirika, pa je misleći na Japode, ovaj antički pisac upotrijebio tada vrlo često rabljeni skupni naziv: K. PATSCH, 1896, 124.

5) Na Kasijevu su namjeru vjerojatno utjecali svojedobni planovi Perzejeva oca Filipa V. da prema Italiji pokrene sva barbarska plemena zapadnog Balkana Kasije bi tako krenuo obrnutim putem od pravca ove planirane akcije: *Liv. 40, 57, 2; 39, 35, 4; 42, 11, 4; Plutarch. Paull. 9,4; Trog. Praef. 32.*;Usporedi i M. G. MORGAN, 1974, 188.

6) Kasije Longin je otišao ratovati u Makedoniju odmah po završetku konzulskog mandata možda i zato da izbjegne istragu zbog neuspjelog prebacivanja vojske iz Akvileje u Makedoniju: M. KRIŽMAN, 1979, 198

7) J. BRISCOE, 1986, 158.

je uvjeren dakle da će za tridesetak dana s kompletnom vojskom, kroz neprijateljska i slabo poznata područja, uz pomoć vodiča koji su poznavali teren, doći do Makedonije.

Histri i Karni su se u to vrijeme već nalazili pod rimskom vlašću, dok su Japodi i Cincibilovi Kelti, koji se također žale na postupke Kasija Longina, bili izvan dosega rimske moći. Osvajanje histarskog područja Rimljanima je omogućilo i lakše upoznavanje područja nastanjenih Japodima. Slanje japodskog izaslanstva u Rim, dakako, svjedoči i o postojanju određenih diplomatskih odnosa između Japoda i Rima.

Za razdoblje od slijedećih pedesetak godina u antičkim pisanim vrelima ne nalazimo gotovo nikakvih podataka niti vijesti o Japodima. Kako je gotovo svaki spomen Japoda u pisanim vrelima bio vezan uz ratne sukobe, možemo zaključiti da je razdoblje od 170. do 129. godine bilo relativno mirno.

U vrijeme sukoba Rimljana s Delmatima 156. godine, konzul Gaj Marcije Figul polazi iz Narone na Delmate, ali vojni pohod neslavno završava konzulovim povratkom u Naronu *(App. Illyr. 11)*. Cerva pretpostavlja da je konzul Kornelije Lentul Lupo, koji se iste godine zatekao u Sisciji, možda iz tog mjesta krenuo, dolinom Une i Krke, u pomoć Gaju Marciju Figulu *(App. Illyr. 14)*.[8] Ovaj autor je mišljenja da su već Kasije Longin, ali i rimski vojskovođe nakon njega, polazili kopnenim putem preko Okre prema unutrašnjosti, zbog nesigurnosti na moru i posebno liburnskog gusarenja.[9] Mišljenja sam da su oba puta bila vrlo nesigurna, a njihovo je korištenje vjerojatno ovisilo o trenutnoj konstelaciji snaga na terenu i možda o povremenim sporazumima. Ipak, teško se oteti sumnji da je put kroz planinske, teško prohodne krajeve, nastanjene neprijateljskim narodima, mogao biti konstantnom i pouzdanom alternativom u strateškom promišljanju vojnih operacija.

U istom su razdoblju, 155. godine prije Krista, Rimljani pod P. Kornelijem Scipionom Nazikom, osvojili i razorili dotada neosvojivi Delminij, delmatsku prijestolnicu, odvevši velik dio stanovništva u ropstvo.[10]

Slijedeći spomen Japoda tijekom 2. stoljeća prije Krista, dugujemo također ratnom sukobu s Rimljanima, o kojem govore Livije, Apijan te jednom kratkom bilješkom i Plinije. Konzul Gaj Sempronije Tuditan, 129. godine prije Krista, polazi na pohod protiv Japoda.[11] Wilkes je mišljenja da je Tuditanu pohod poslužio kao izgovor da napusti Rim i tamošnju zategnutu političku situaciju.[12]

Opseg i točan tijek vojnih operacija rimske vojske nisu nam poznati. Ne znamo niti to je li Tuditan vodio vojsku sam ili je nekim legatima dao dio snaga za borbu protiv Histra, Karna i Tauriska.[13] Ostaje pitanjem također i gdje je Tuditan ratovao s Japodima. Spomen

8) M. CERVA, 1996, 8; Brojne ostave republikanskog i sjevernoafričkog novca, raspoređene upravo na ovom unskom pravcu prema jugu, mogu jednako poslužiti kao argument i za dokazivanje rimskog prodora iz pravca sjeverozapada, kao i za dokazivanje prioriteta južnog pravca, s područja liburnskih zajednica. Za ostave vidi pregledno s literaturom: I. MIRNIK, 1987, 369-392.

9) ibidem, 8, bilj. 4; Suprotno mišljenje, koje argumentirano dokazuje uspostavljanje određenih savezničkih odnosa između Rima i liburnskih zajednica, krajem 2. stoljeća prije Krista, a time i postojanje južnog pravca rimskog prodiranja prema unutrašnjosti, vidi: S. ČAČE, 1991, 55-76.

10) Za ovaj su pohod glavna vrela: *Polyb. 32, 9; App. Illyr. 11; Liv. Per. 47; Strab. 7, 5, 5; Flor 2, 25; Frontin, Strat. III, 6, 2.* Usporedi i M. ZANINOVIĆ, 1966, 29; J. J. WILKES, 1969, 31.

11) Vidi: K. PATSCH, 1896, 125; O. KEUNE, 1918, 1191-1192; G. ZIPPEL, 135-137; A. DEGRASSI, 1929-30, 285; A. DEGRASSI, 1962, 952-953; J. J. WILKES, 1969, 32-33; M. G. MORGAN, 1971, 271-301; ibidem, 1973, 29-48; S. ČAČE, 1985, 271-280 M. ZANINOVIĆ, 1986, 60; S. ČAČE, 1988, 65-92; S. ČAČE, 1991, 55-76; M. CERVA, 1996, 7-18; B. KUNTIĆ-MAKVIĆ, 1997, 169-175.

12) J. J. WILKES, 1969, 32.

13) J. J. WILKES, 1969, 33; M. G. MORGAN, 1971, 298-300; S. ČAČE, 1985, 272; ibidem, 1991, 59, bilj. 15.

Histra, Tauriska i Karna, stavlja ovaj sukob u kontekst sjevernog Kvarnera i njegova zaleđa.[14] Odavde je, najkraćim kopnenim putem prema Italiji, iz pravca Gorskog kotara, Vinodola i Like, preko istarskog zaleđa, prijetila najveća opasnost Akvileji.

Zaninović je zaključio da je Tuditan, tijekom pohoda, dospio sve do Segestike, pozivajući se na Apijanov navod da su Rimljani prije Oktavijanovog pohoda, dva puta došli do segestičke zemlje. Prvi puta za Tuditana, a drugi puta u vrijeme Metelovog pohoda. *(App. Illyr. 22).*[15]

Prema Livijevim obavijestima, u početku pohoda Sempronije Tuditan nije imao uspjeha, te mu je u pomoć morao doći njegov legat Decim Junije Brut, zahvaljujući čijoj hrabrosti Rimljani uspijevaju poraz pretvoriti u pobjedu *(Liv. Per. 59).*[16]

Apijan nam donosi nešto drugačiji podatak. On tvrdi da je Semproniju u pomoć pritekao Tiberije Panduza, koji je tada, kao pretor namjesnik Cisalpine, vjerojatno boravio u sjevernoj Italiji *(App. Illyr. 10).*[17] Zippel je mišljenja da je Panduza bio niži Sempronijev zapovjednik, dok Patsch tvrdi da je bio potpuno samostalan vojskovođa, koji se na pohod otputio nešto kasnije.[18]

Tuditanov je pohod, kao *bellum Histricum* vjerojatno opjevao i pjesnik Hostije, no samo nekoliko sačuvanih stihova ne donosi nam nikakovih pouzdanih podataka.[19] Govoreći o zemlji Histra, Plinije nam kaže kako je Tuditan, nakon što je pokorio Histre, dao napisati na postolje kipa: *..Ab Aquileia ad Titium flumen stadia M. (Plin. N.H. III,19,129).* Patsch je bio mišljenja da je u ovom Plinijevom navodu: *Tuditanus qui domuit Histros in statua sua ibi inscripsit...(Plin. N.H. III,19,129)* umjesto *Histros* trebalo stajati *Iapudes.*[20]

Plinijeve su navode potvrdili ulomci natpisa nađeni u Akvileji i u Devinu, koji prema Sticottiju, pripadaju elogiju uklesanom na podnožju Tuditanovog kipa. Kip se nalazio u svetištu na Timavu ili u Akvileji *(Inscr. It. X,4,317).*[21] Restituirani tekst elogija spominje da je Tuditan natjerao Tauriske i Karne da napuste brda.[22]

Spomen Liburna u restituiranom tekstu vrlo je bitan. Naime, pozivajući se na Degrassijevo čitanje, dio je autora mislio da je Sempronije Tuditan ratovao protiv Liburna.[23] Suić je prihvatio Degrassijevo čitanje, ali je posumnjao u vjerodostojnost samog elogija.[24]

Argumenti doista govore u prilog toga da do sukoba s Liburnima nije došlo. Čače predlaže da su Liburni ovom prigodom postali rimski saveznici te da se privilegiji liburnskih

14) S. ČAČE, 1991, 65.

15) Zaninović je, poput Wilkesa, prihvatio Degrassijevu restituciju teksta natpisa, u kojem on spominje i Liburne zajedno s Karnima i Tauriscima. M. ZANINOVIĆ, 1986, 60; J. J. WILKES, 1969, 33.

16) Prijevod Brune Kuntić-Makvić: "Konzul Gaj Sempronije najprije je loše zapovijedao protiv Japoda; doskora je pobjedom ispravio pretrpljeni poraz, zahvaljujući hrabrosti Decima Junija Bruta – onoga koji je bio pokorio Luzitaniju.", u: B. KUNTIĆ-MAKVIĆ, 1997, 173, bilj. 8.

17) Usporedi i *App. Bell. civ. 1, 19.*

18) K. PATSCH, 1896, 125; G. ZIPPEL, 1877, 136. Svoje mišljenje Zippel temelji na paraleli koju Apijan očito povlači u istom odjeljku, navodeći prvo Sempronija i Panduzu te nakon njih Kotu i Metela. Vidjeti i M. G. MORGAN, 1971, 298-300.

19) A. GENTILE, 1902, 79-90.

20) K. PATSCH, 1896, 125, bilj. 3; O. KEUNE, 1918, 1191-1192; M. ZANINOVIĆ, 1986, 6.

21) Natpis je nađen na lokalitetima Cervignano i Monastero kod Akvileje, te nedaleko Devina (Duino). O natpisu također i: A. DEGRASSI, 1937, n. 90, 73-75: Za razliku od Sticottija koji svetište i kip smješta u Devin, po Degrassijevom mišljenju kip se nalazio u Akvileji.

22) Degrassi u svojoj restituciji spominje i Liburne, što je ipak domišljanje A. DEGRASSI, 1937, 74; Sticotti međutim spominje samo Tauriske i Karne: A. STICOTTI, 1951, 101; Vidjeti i S. ČAČE, 1991, 65-67.

23) J. J. WILKES, 1969, 33; M. ZANINOVIĆ, 1986, 60.

24) M. SUIĆ, 1981, 137.

općina, o kojima govori Plinije, odnose upravo na ovo razdoblje *(Plin.* N. H. *III, 139).*[25] On polazi od pretpostavke da su u jednom određenom trenutku (možda tijekom 3. stoljeća prije Krista), dio podvelebitskih i kvarnerskih liburnskih općina osvojili Japodi tijekom svoje ekspanzije, a da su ove općine iskoristile Tuditanov pohod da se izvuku iz japodske vlasti, prihvaćajući dobrovoljno rimsku vlast.[26] Prema Suićevom mišljenju, Liburni su pod rimsku vlast potpali kao *deditícii*, tj. kao oni koji su se dragovoljno, vjerojatno u republikansko doba, predali pod njihovu vlast.[27]

Čačinu pretpostavku da su tada liburnske općine dobile rimske privilegije kao saveznici protiv neprijateljskih Japoda, u ovom trenutku ne možemo sa sigurnošću niti prihvatiti niti odbiti. Da su Liburni odigrali presudnu ili barem samo važnu ulogu u svladavanju Japoda, sigurno bi takva vijest bila spomenuta i u izvorima.

Nakon ovih teških i nesigurnih uspjeha protiv Japoda, Gaj Sempronije Tuditan je ipak slavio trijumf *de Iapudibus*, o čemu nam svjedoče trijumfalni fasti u Rimu *(Inscr. It. XIII, 1,82).* Ostali narodi, spomenuti u elogiju i kod Plinija, ne spominju se u trijumfu. Senat je Gaju Semproniju dopustio jedino trijumf nad Japodima, stoga što su borbe s Japodima bile najteže, dok je s Karnima, Tauriscima i na kraju s Histrima, vjerojatno vrlo lako izišao na kraj.[28]

Koje su stvarne posljedice Tuditanova pohoda ostaje otvorenim pitanjem. Tuditanov spomen rijeke Krke u Plinijevom navodu o Tuditanovu kipu, Cerva smatra više simboličkim ili demonstrativnim činom.[29]

Prema Apijanu, Japodi su se, ubrzo nakon Tuditanova pohoda, pobunili protiv Rima, te je moguće pretpostaviti da niti posljedice ovog pohoda nisu bile trajne *(App. Illyr. 10).*[30] Sigurno je da ova područja nisu bila mirna i da se rimska vlast, ako je uopće pohodom i uspostavljena, susretala s velikim poteškoćama.

Deset godina iza Tuditanova pohoda, 119. godine prije nove ere, antički nam izvore bilježe još jedan rimski prodor kroz japodsku zemlju. Apijan spominje udruženi pohod konzula Lucija Aurelija Kote i legata Lucija Metela Dijademata protiv Segestana, 119. g. prije Krista. *(App. Illyr 10).*[31] Nakon toga je Lucije Metel Dalmatik vodio pohod protiv Delmata koji su ga, kako pripovijeda Apijan, prijateljski primili te je zimovao u Saloni.[32] Metel se nakon pohoda vraća u Rim i slavi trijumf *(App. Illyr. 11).*[33] Wilkes se kritički odnosi prema ovom navodu tvrdeći da je očito da je Apijan koristio neke izvore koji su

25) S. ČAČE, 1985, 274-280; Vidjeti i dalje razvijanje ovog mišljenja u već citiranom članku: S. ČAČE, 1991, 55-76.

26) S. ČAČE, 1988, 82-86; Raspravu o japodskom izlasku na more: A. DEGRASSI, 1930, 294-295; S. ČAČE, 1988, 65-92; M. KOZLIČIĆ, 1981-82, 15-31; ibidem, 1983, 109-118; ibidem, 1990.

27) M. SUIĆ, 1981, 137; Izvjesno je, također, da su se različite liburnske zajednice prema rimskoj ekspanziji i različito odnosile. Metodološki bi bilo ispravnije promatrati ponašanje liburnskih zajednica kroz prizmu konfiguracije njihova prostora, kako kopnenog dijela tako i otoka, koja doista sugerira da nije bilo jačih međusobnih funkcionalnih veza i vrlo otežanu međusobnu koordinaciju i komunikaciju.

28) S. ČAČE, 1985, 272.

29) M. CERVA, 1996, 17-18.

30) Možda je Tuditanovim pohodom i pokoren nepoznat broj zajednica na jugu i zapadu japodskog područja. O čvrstoj rimskoj kontroli mislim da niti na ovim područjima nije moglo biti govora.

31) M. G. MORGAN, 1971, 271-301; J. J. WILKES, 1969, 33-34.

32) M. G. Morgan dokazuje da su Lucije Metel Dijademat i Lucije Metel Dalmatik, rođaci od kojih je prvi ratovao zajedno s Kotom protiv Segestana, dok je drugi slijedeće godine ratovao protiv Delmata: M. G. MORGAN, 1971, 271-301.

33) G. ZIPPEL, 1877, 137; Pohod protiv Delmata Livije opisuje pod godinom 118. prije Krista: *L. Caecilius Metellus Dalmatas subegit.. (Liv.Per. 62).*

bili vrlo neprijateljski nastrojeni prema obitelji Metela, te da nije moguće da je Metel slavio trijumf ne učinivši ništa.[34] Tome u prilog ide i Livijev navod koji, doduše vrlo kratko, spominje pobjede Metela nad Delmatima *(Liv. Per. 62)*.

Ostaje pitanje kojim su krajevima prošli Kota i Metel na putu do Segestike. U izvorima o tome nema nikakvih podataka, te su različiti istraživači samo pretpostavljali moguće puteve. Zaninović je predložio put identičan vjerojatnom Oktavijanovom kretanju tijekom njegova pohoda na Ilirik 35. godine prije Krista, iz pravca Senja *(Senia)*, zatim ili dolinom Kupe na Sisak ili istočno od Josipdola, krškom zaravni na Vrginmost, preko Topuskog do Siska.[35] Zaninović pretpostavlja da se Metel iz Siska vratio istim putem i do Salone došao morem.[36] Nasuprot tom mišljenju, Zippel smatra da je Metel iz Segestike samo produžio prema jugu i tako se kopnenim putem probio sve do Salone.[37]

Zippelovo je mišljenje da su ovim pohodom pokoreni i Japodi koji su nastavali područja sjeverno od masiva Velike i Male Kapele do Siska (tzv. onostrani ili prekoalpski Japodi).[38] Već je Patsch ukazao na to da ne možemo prihvatiti takvo Zippelovo mišljenje, posebno ako se oslonimo na Apijana koji kaže da je Oktavijan bio prvi koji je pokorio prekoalpske Japode *(App. Illyr. 21)*.[39]

Apijanove Alpe možemo s velikom sigurnošću poistovjetiti s planinskim lancima Velike i Male Kapele te Velebita. Strabon spominje *Álbion óros (Strab. IV,6,1; VII,5,2,4)*, a Ptolemej *Álbanon óros (Ptol. II,14,1)*. Antički su pisci ovim skupnim imenom vjerojatno označavali masive Velike i Male Kapele i Velebita.[40] Ovaj je planinski sustav, naročito gledano s mora, morao biti velikom fizičkom i psihološkom zaprekom, a istovremeno možda i svojevrsnom razdjelnicom.[41]

Apijan tako razlikuje Japode koji su živjeli unutar Alpa *hoi entŝs Álpeon* i one koje su živjeli *hoi péran Álpeon*, dok Dion Kasije razlikuje one koji su živjeli s unutarnje strane planina, nedaleko mora, one koji su živjeli na planinskim vrhovima i one koji su nastavali područja s druge strane planina *(Cass. Dio XXI, 49, 34-38)*.[42]

---

34) J. J. WILKES, 1969, 34.

35) M. ZANINOVIĆ, 1986, 60; Morgan je mišljenja da se već Gaj Kasije Longin 171. godine prije Krista uputio ovim putem i nakon prekoalpskih Japoda došao i do teritorija koji su nastavali Segestani: M. G. MORGAN, 1974, 188; Argumente za ovaj "unutrašnji" put vidjeti i kod M. CERVA, 1996, 1-18.

36) Zaninović, Zippel i velik broj drugih autora, polaze od pretpostavke da se radilo o jednom Metelu koji se zajedno s Kotom borio protiv Segestana te zatim sam otišao na pohod protiv Delmata.

37) G. ZIPPEL, 1877, 137.

38) ibidem; M G: MORGAN ,1974, 188-189.

39) K. PATSCH, 1896, 125, bilj. 3.

40) A. MAYER, 1957, 37.

41) Ovaj je planinski sustav morao biti preprekom prije svega Rimljanima i njihovu prodoru u unutrašnjost. Arheološka i etnološka istraživanja pokazuju međutim da Velebit, isprsijecan planinskim prolazima i prijevojima, ne razdvaja već povezuje. Domaćem je stanovništvu, prije svega Japodima, ovaj resursima vrlo bogati ekosustav predstavljao povezni prostor između obale i unutrašnjosti. U bogatu povijest ovog planinskog sustava, nažalost, na ovom mjestu ne možemo ulaziti: V. ROGIĆ, 1956, 15-32; ibidem, 1957, 705-714; ibidem, 1957a, 61-102; ibidem, 1958, 53-115; 1972, 41-47; M. MARKOVIĆ, 1971, 523-549; ibidem, 1975, 253-296; ibidem, 1980, 5-141; Noviju literaturu vidjeti i u zborniku radova: *Paklenički zbornik. 1. simpozij povodom 45. godišnjice NP Paklenica. Starigrad-Paklenica, 19.-22. 10. 1994;* J. R. MACNEILL, 1992.

42) Ovdje se pozivam na noviji hrvatski prijevod Apijanova i Dionova teksta koji se odnose na Oktavijanovo ratovanje 35. godine prije Krista, kojeg je napravila Bruna Kuntić-Makvić u M. MATIJEVIĆ-SOKOL, 1994, 29-34 i 35-36; Izvorna izdanja Apijanove povijesti: P. VIERECK, 1905; P. VIERECK, A. G. ROOS, 1962; prijevode s komentarima: J. DOBIAŠ, 1930; H. WHITE, 1982-1990; J.-I. COMBES–DOUNOUS, P. THORENS, 1994; Izdanja izvornog Dionovog teksta u: L. DINDORF, 1863; U. P. BOISSEVAIN, 19552 ; prijevodi s komentarima: E. CARY, 1969; M.-L. FREYBURGER, J.-M. RODDAZ, 1994; M. ŠAŠEL-KOS, 1986.

Prihvatljivom se, ipak, čini teza da podjela na Japode koji žive unutar Alpa i one s druge strane Alpa ili "ovostrane" i "onostrane", pripada kasnijem vremenu, vjerojatno vremenu Oktavijanova pohoda 35. godine prije Krista.[43]

Ova je podjela možda doista bila rezultatom postepenih rimskih uspjeha na prostoru zapadno, istočno, a možda i južno od planinskog masiva Velike i Male Kapele, krajem 2. i u prvoj polovini 1. stoljeća prije Krista.[44] Ipak, Čačino mišljenje o postojanju dva japodska saveza i dvije Japodije, sjeverne i južne, nije potpuno prihvatljivo.[45] Podjela na dvije japodske cjeline prije svega je bila rezultatom rimske perspektive, a manje odraz stvarnog stanja. Dosadašnje poznavanje materijalne kulture Japoda ne dopušta nam potpunije zaključivanje o postojanju razlika između, primjerice, Ogulinsko-plaščanske udoline, kao prostora onostranih Japoda i ličkih lokaliteta na kojima su obitavali "ovostrani" Japodi. Iako se na velikom japodskom prostoru neke manje regionalne razlike djelomično i naziru, one ne mogu poslužiti kao oslonac pretpostavkama o postojanju dva saveza.[46]

Kojim god putem prodirali Kota i Metel 119. godine prije Krista, sigurno je da Japodi ovim pohodima nisu bili potpuno pokoreni i stavljeni pod punu rimsku vlast. Sam Apijan kaže, govoreći o Tuditanovom i Panduzinom pohodu na Japode, te o Kotinom i Metelovom na Segestane, da su se nedugo iza toga oba naroda opet pobunila *(App. Illyr. 10)*.

U razdoblju od Kotinog i Metelovog pohoda 119. godine prije Krista sve do sedamdesetih godina 1. stoljeća prije Krista, vjerojatno nije bilo većih ratnih sukoba između Rimljana i Japoda. Ostaje otvorenim pitanjem jesu li u međuvremenu neke japodske zajednice bile toliko umirene da su mogle sklapati barem povremene saveze s Rimom.

O mogućim, ali ne i sigurno datiranim savezima, svjedoči i jedan Ciceronovo navod. U govoru *Pro Balbo (Cic. Balb, 14, 32)* iz 56. godine prije Krista, Ciceron je kazao: *Etenim quaedam foedera extant, ut Cenomanorum, Insubrium, Helvetiorum, Iapydum, non nullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in foederibus exceptum est, ne quis eorum a nobis civis recipiatur. Quod si exceptio facit ne liceat, ubi non sit exceptum, ibi necesse est licere.*[47]

Obrazlažući obranu građanskih prava Lucija Kornelija Balba Ciceron je upotrijebio i primjer ugovora o savezništvu koje je Rim sklapio s pojedinim narodima cisalpinske Galije i njene periferije (Japodi i Helveti). Jedna od važnih odredaba ovih savezničkih ugovora bila je da se niti jedan pripadnik navedenih naroda ne može prihvatiti za rimskoga građanina.[48]

Vedaldi-Iasbez je ispravno postavila pitanje jesu li Japodi 56. godine prije Krista, godine kad je Ciceron održao govor *Pro Balbo*, doista bili u savezu s Rimljanima. Oko

43) S. ČAČE, 1988, 87-88; ibidem, 1991, 64.

44) ibidem, 1988, 87-88.

45) ibidem, 1979, 65 i dalje; Sigurniji zaključci će ipak morati pričekati rezultate budućih istraživanja.

46) Eventualne su razlike uvjetovane različitim geopolitičkim i strateškim položajem japodskih zajednica. Tako je Ogulinsko-plaščanske udolina otvorenija kulturnim utjecajima iz Dolenjske, panonskog i balkanskog prostora, dok su na ličkim lokalitetima prisutniji jadranski utjecaji. No, zajednički elementi koji su i ponukali istraživače da govore o jednoj jedinstvenoj kulturnoj skupini na ovom području, ipak ostaju dominantni. Ipak, neravnomjerna i u svakom slučaju nedovoljna istraženost japodskih lokaliteta, ne dopušta nam donošenje sigurnih zaključaka. Ogulinsko-plaščanska udolina arheološki je nešto slabije arheološki istražena nego što je to slučaj s ličkim lokalitetima.

47) C. F. W. MUELLER, 1886, 146. Cousin je donio nešto drugačije čitanje: *Etenim quaedam foedera extant, ut Cenomanorum, Insubrium, Helvetiorum, Iapydum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum, quorum in foederibus exceptum est, nequis eorum a nobis civis recipiatur...* J. COUSIN, 1962, 259-260.

48) K. PATSCH, 1896, 126.

godine 52. prije Krista izvori govore o japodskim provalama do Tergesta i Akvileje, dakle o ratnim akcijama protiv Rima.[49]

Ista je autorica mišljenja da se ovaj Ciceronov navod ne odnosi na Japode u Iliriku već na jednu grupu Japoda naseljenu u Cisalpinskoj Galiji, preciznije Transpadaniji.[50] Ona se poziva i na Rossija te tumači Plinijeve navode *(Plin. N. H. III, 18,127)*, kao dokaz da je postojala jedna *regio Iapudum* u Italiji, koja je mogla biti odraz daleke prošlosti, povijesno ime bez realnog sadržaja u kasnijim razdobljima. Prema spomenutim mišljenjima ovaj bi dio japodske etničke cjeline bio vrlo rano romaniziran i od njega bi ostao trag jedino u djelima starijih pisaca na koje se oslanjao Plinije *(Plin. N. H. III, 18,127)*.[51]

Japode u Cisalpinskoj Galiji spominje i rimski pjesnik Vergilije. Naime, on pjeva o japodskim poljima u blizini Timava:

Tum sciat, aerias Alpes et Norica si quis
Castella in tumulis et Iapydis arva Timavi
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vacantes (Verg. Georg. III, 475).[52]

Nije potpuno sigurno odnosi li se Ciceronov navod na Japode s prostora Cisalpinske Galije ili na matični japodski prostor. Ipak, vrlo je zanimljivo što je Ciceron Japode doista spomenuo u širem kontekstu Cisalpinske Galije, u kojem se oni svojim čestim provalama vrlo često i pojavljuju. Insubri i Cenomani pripadaju Cisalpinskoj Galiji, dok Helveti i Japodi njenoj široj periferiji. U određenom trenutku, Japodi su na području Italije, točnije Cisalpinske Galije jednostavno realnost.

Ciceronov podatak nam ponešto pomaže u rasvjetljavanju odnosa Japoda i Rima, ali datiranje njihovog mogućeg saveza postavlja i dalje dosta poteškoća. Moguće je pretpostaviti, imajući u vidu burne i dinamične odnose Rima i Japoda u razdoblju 2. i 1. stoljeća prije Krista, sklapanje i kršenje više savezničkih sporazuma. Moguće je da je jedan dio japodske etničke cjeline, dakle samo neke prethodno pokorene i umirene zajednice, sklopio spomenuti savez. Ipak, problem točnijeg datiranja ovog navoda u Ciceronu dalju ili bližu prošlost ostaje i dalje otvorenim.[53]

Prema Čači, navod *exceptum* u Ciceronovom tekstu indirektna je potvrda same pojave civiteta u ovim područjima.[54]

Pitanju civiteta u japodsko-rimskim odnosima na ovom mjestu ne mogu posvetiti više pažnje. Trenutno nam stanje istraženosti ovog problema, ipak, ne dozvoljava donošenje sigurnijih zaključaka. Sigurno je jedino da su Japodi od 2. stoljeća prije Krista, od kada se i spominju u rimskim izvorima, u određenim odnosima s Rimom. Naravno da su ti odnosi bili vrlo dinamični i da se njihov modalitet postepeno mijenjao, od ratnih, podaničkih,

49) V. VEDALDI IASBEZ, 1994, 269.

50) Ibidem, 267.

51) R. F. ROSSI, 1992,165-166.

52) Prema izdanju J.-B. LECHATELLIER, 1928, 144.

53) Vrijeme saveza s Japodima Čače međutim stavlja u vrijeme kada je stjecanje civiteta, prema njegovu mišljenju, postalo realnom mogućnošću, tj. u 1. stoljeće prije Krista, možda u Koskonijevo vrijeme: S. ČAČE, 1985, 290, bilj. 80.

54) Ibidem.

savezničkih ili samo dobrosusjedskih odnosa. Fragmentarni navodi u antičkim izvorima ipak ne dopuštaju detaljnije poznavanje svih modaliteta ovih međusobnih veza.

Dion Kasije tako donosi vijest da su Japodi zajedno sa Salasima, Tauriscima i Liburnima plaćali danak Rimljanima *(Cass. Dio. 49,34,2)*. Rimske su operacije dakle ipak urodile prisiljavanjem Japoda na plaćanje danka. Patsch je točno zaključio da taj Dionov podatak moramo uzeti *cum grano salis*, a i samo postojanje japodskog danka Rimljanima, ukoliko prihvatimo ovu Dionovu vijest, vjerojatno je bilo vezano samo za jedan dio japodskog etničkog kompleksa.[55]

Vrijeme na koje se ova vijest odnosi također nije sigurno. Sigurno je jedino da se ovaj navod odnosi na vrijeme prije Oktavijanovog pohoda 35. godine prije Krista.[56] Ipak, svi ovi spomenuti narodi, posebno Salasi i Japodi, pružaju otpor Oktavijanu i tridesetih godina prije Krista stvaraju Rimljanima dosta problema. Obveza se plaćanja danka mogla odnositi i samo na jedno kraće razdoblje, ovisno o trenutnom odnosu snaga.

Da se radilo o dinamičnim i nemirnim odnosima između Rima i japodskih zajednica, potvrđuje nam još jedna vijest antičkih pisaca. Frontin u djelu *Strategemata* govori o izdaji koju su počinili Japodi: *Iapydes P. Licinio proconsuli paganos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti et in postrema acie collocati terga Romanorum ceciderunt (Frontin. Strat. 2,5,28)*.[57]

Niti Frontinov podatak ne možemo datirati s potpunom sigurnošću. Zippel ga povezuje s jednom bilješkom iz izgubljenih Salustijevih Historija: *Primam modo Iapudiam ingressus...* i smješta ga u sedamdesete godine prije Krista.[58] Ovu nam Salustijevu vijest donosi Vergilijev sholijast Servije u komentaru spjeva Georgika: *Et Iapydis Arva Timavi id est Venetiam: nam Iapydia pars est Venetiae, dicta ab Iapydio oppido: Sallustius "primam modo Iapydiam ingressus". huius fluvius est Timavus. unde male quidam "Iapygis" legunt, cum Iapygia sit Apulia.*[59]

Eutropije, rimski povjesničar iz 4. stoljeća poslije Krista, je u djelu *Breviarium ab urbe condita* napisao: *Ad Illyricum missus est C. Cosconius pro consule, multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit et conposito bello Romam post biennium rediit (Eutrop. VI, 1, 4)*.[60]

Wilkes je prihvatio Zippelovo mišljenje da se Salustijeva rečenica ne odnosi na Koskonija i njegov pohod na Delmate, već upravo na nepoznati Licinijev pohod. Kako se Koskonijev pohod odvija u zemlji Delmata, posebno oko Salone, on smatra kopneni put prodiranja, preko japodske zemlje, potpuno nemogućim.[61]

Zaninović je pretpostavio mogućnost da se izdaja o kojoj govori Frontin, dogodila u vrijeme dvogodišnjeg ratovanja Gaja Koskonija.[62] Čače je ustvrdio da je Koskonije, na putu prema Delmatima, prošao kroz Japodiju. Naime, prema njegovom mišljenju, iz

55) K. PATSCH, 1896, 126; Premda je i taj dio japodskog etničkog kompleksa koji je možda bio prisiljen na plaćanje danka ubrzo tu obvezu prema Rimljanima prestao izvršavati. Oktavijan je 35. godine prije Krista, krenuo u pohod na sve Japode.

56) M. ZANINOVIĆ, 1986, 61.

57) R. I. IRELAND, 1990, 51.

58) G. ZIPPEL, 1877, 179.

59) Prema izdanju G. THILO, 1887, 313, n. 475. ET IAPYDIS A. T.....

60) H. DROYSEN, 1878, 37; H. R. DIETSCH, 1875, 37; usp. i Orozije, *Hist. 5*; Koskonijev pohod spominje i Ciceron *(Cicero, Pro Cluent. 35,97)*.

61) J. J. WILKES, 1969, 35, bilj. 6.

62) M. ZANINOVIĆ, 1986, 61.

Salustijeva je navoda jasno da se radi o jednom većem pohodu, a Japodija bi, u ovom slučaju, bila mjestom samo sporednih događaja.[63]

Iako je Koskonijevo dvogodišnje ratovanje vrlo vjerojatno polučilo trajne posljedice i rezultate, prije svega u smjeru pacificiranja jednog dijela Ilirika, japodski prostor nije bio trajno umiren.[64]

Apijan nas tako obavještava da su "onostrani" ili "prekoalpski" Japodi, u dvadesetak godina prije Oktavijanovog prodora, dva puta protjerali rimsku vojsku iz svojih krajeva, te napali i opljačkali Akvileju i Tergeste *(App. Illyr. 18)*. Ovaj navod potvrđuje i Cezar: *T. Labienum ad se evocat; legionem autem XV, quae cum eo fuerat in hibernis, in togatam Galliam mittit ad colonias civium Romanorum tuendas, ne quod simile incommodum accideret decursione barbarorum, ac superiore aestate Tergestinis acciderat, qui repentino latrocinio atque impetu illorum erant opresi (Caes. Gall. 8,24)*. [65]

Tijekom čitavog 2. i prve polovice 1. stoljeća prije Krista, japodske su se zajednice odupirale pokušajima Rima da uspostavi trajnu i čvrstu kontrolu nad njihovim područjima. Sve zajednice u ovom otporu nisu uspijevale na jednak način. Tako je japodski prostor zapadno i južno od masiva Velike i Male Kapele, vjerojatno bio jače izložen rimskom vojnom i političkom utjecaju.

Unatoč činjenici jače rimske prisutnosti na jugu japodskog prostora i ove su zajednice, kao uostalom i čitav japodski narod, konačno pokorene tek Oktavijanovim pohodom 35. godine prije Krista. Tek su ovom konačnom pobjedom Rimljani uklopili jedinstveni japodski etnički kompleks u vlastiti provincijalni sustav.

63) S. ČAČE, 1985, 286 i bilj.72; ibidem, 1988, 85; ibidem, 1991, 70-71

64) Čačino je mišljenje međutim da je ovom akcijom umiren čitav Ilirik,dakle i Japodija: ibidem, 1988, 85-86

65) Nije sigurno je li ova legija, koju je 51. godine prije Krista poslao Cezar, vodila borbe protiv Japoda. Apijan jasno govori da su u tom razdoblju Japodi dva puta otjerali rimske vojske. Patsch prema tome pretpostavlja da je ova rimska postrojba na svom osvetničkom pohodu doživjela poraz. K. PATSCH, 1896, 126

Kratice

RE Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Stuttgart, J. B. Metzlerscher verlag

RFFZd Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, razdio povijesnih znanosti, Zadar

GODIŠNJAK CBI Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, Sarajevo

PJZ Praistorija jugoslavenskih zemalja, Centar za balkanološka ispitivanja ANUBIH, Sarajevo, I-V

VAHD Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split

Antički literalni izvori

Apijan

COMBES-DOUNOUS (Jean-Isaac), TORRENS (Phillipe), 1994, *Les guerres civiles à Rome*, II, Paris, Les Belles Lettres

VIERECK (Paul), *Appiani historia romana. Ex recensione Ludovici Mendelssohni*, 1905 (editio altera corrector P. Viereck), Leipzig, Teubner

VIERECK (Paul), ROOS (A. G.), 1962, *Appiani Historia Romana*, I, Leipzig, Teubner

WHITE (Horace), 1982-1990, *Appian's Roman History*, I-IV, The Loeb Classical Library, Cambridge (Massachusetts)-London

Ciceron

COUSIN (Jean), 1962, *Cicéron. Discours, tome XV (Pour Caelius, Sur les provinces consulaires, Pour Balbus)*, (établi et traduit par Jean Cousin), Paris, Les Belles Lettres

MUELLER (C. F. W.), 1886, "*M. Tulli Ciceronis Pro L. Cornelio Balbo oratio*", dans (u): M. *Tulli Ciceronis scripta quae manserunt omnia*, pars II, vol. III, Leipzig, Teubner, 134-159

Dion Kasije

BOISSEVAIN (Ursulus Philippus), 1955², *Cassii Dionis Cocceiani. Historiarum romanarum quae supersunt*, II, Berlin, Weidmann, p. 690

DINDORF (Ludwig), 1863, *Dionis Casii Cocceiani Historia Romana*, vol. 1.-2., Leipzig, Teubner, p. 420

FREYBURGER (Marie-Laure), RODDAZ (Jean-Michel), 1994, *Dion Cassius. Histoire Romaine*, livres 48 et 49, Paris, Les Belles Letttres, p. 213

Eutropije

DIETSCH (Henrik Rudolf), 1875, *Eutropii Breviarium Historiae Romanae*, Leipzig, (editionem primam curavit C. G. Baumgarten-Crusius, alteram H. D. Dietsch), Teubner, p. 78

DROYSEN (H.), 1878, *Eutropi Breviarium Ab Urbe Condita*, Berlin, Weidmann, p.88

Sekst Julije Frontin

IRELAND (Robert I.), 1990, *Iuli Frontini Stratagemata*, (*recensuit*), Leipzig, Teubner

Servije

THILO (Georg), 1887, *Servii grammatici qui feruntur in Vergilii Bucolica et Georgica commentarii*, Leipzig, Teubner, p. 360

Tit Livije

BRISCOE (John), 1986, *Titi Livi Ab urbe condita. Libri XLI-XLV*, Stuttgart, Teubner, p. 403

JAL (Paul), 1976, *Tite Live. Histoire romaine*, Tome XXXII, Livres XLIII-XLIV, Paris, Les Belles Lettres

SCHLESINGER (Alfred), GEER (Russel M.), 1987, *Livy*, XIV, Summaries, Fragments and Obsequens, The Loeb Classical Library, Cambridge (Massachusetts)-London

SCHLESINGER (Alfred), 1989, *Livy,* XIII Books XLIII-XLV, The Loeb Classical Library, Cambridge (Massachusetts)-London

WEISSENBORN (Wilhelm), 1899, *Titi Livi Ab urbe condita libri*, pars V, Liber XXXIX-CXL, Lipsiae, Teubner

Vergilije

LECHATELLIER (J.-B.), 1928, *Virgile Bucoliques, Géorgiques et Eneides*, Paris, J. De Gigord

BIBLIOGRAFIJA

I CELTI, 1991, Milano, Bompiani, Katalog izložbe održane u Pallazo Grassi u Veneciji 1991. *godine, p. 795*

CERVA (Massimiliano), 1996, "Roma e "La sottomissione della Liburnia", *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* XCVI (XLIV n. s.), Trieste, 7-18

CONS (Henri), 1882, *La province romaine de Dalmatie*, Paris, Ernest Thorin, p. 414

ČAČE (Slobodan), 1979, "Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika", *RFFZd* 18 (8), Zadar, 43-125

ČAČE (Slobodan), 1985, *Liburnija od 4. do 1. stoljeca p. n. e.,* doktorska disertacija, Zadar, p. 883

ČAČE (Slobodan), 1988, "Položaj rijeke Telavija i pitanje Japodskog primorja", *RFFZd* 27 (14) 1987/88, Zadar, 65-92

ČAČE (Slobodan), 1991, "Rim, Liburnija i istočni Jadran u 2. st. pr. n. e.", *Diadora* 13, Zadar, 55-76

DEGRASSI (Attilio), 1929-1930, "Ricerche sui limiti della Giapidia", *Archeografo triestino*, ser. III, XV, Trieste, 263-299

DEGRASSI (Attilio), 1937, *Inscriptiones Italiae* XIII, 3, Roma, p. 86

DEGRASSI (Attilio), 1954, *Il Confine nord-orientale dell'Italia romana. Ricerche storico-topografiche*, Bern, A Francke, p. 189

DEGRASSI (Attilio), 1962, *Scritti vari di antichitŕ. Raccolti da amici e allievi nel 75 compleanno dell'autore*, Roma, p. 1143

DE MARINIS (Raffaele), 1977, "The La Tène Culture of the Cisalpine Gauls", *Keltske študije*, Brežice, Posavski muzej Brežice, knjiga 4, 23-50

DOBIAŠ (Josef), 1930, *Studie k Appianove knize ilyriské*, Praha,

DRECHSLER-BIŽIĆ (Ružica), 1983, "Japodi", u: *Keltoi. Kelti in njihovi sodobniki na ozemlju Jugoslavije*, 57-59

DRECHSLER-BIŽIĆ (Ružica), 1987, "Japodska grupa", u: *PJZ* V, Sarajevo, 391-441

GENTILE (Attilio), 1902, "Del poema di Ostio sulla guerra istriana", *Archeografo Triestino* 24 (Supplemento), Trieste, 79-90

GLAVIČIĆ (Miroslav), 1994, "Pregled prapovijesnih nalazišta na primorskom obronku Velebita", u: *Paklenički zbornik 1. Simpozij povodom 45. godišnjice NP "Paklenica" Starigrad-Paklenica 19.-22. 10. 1994.*, 215-222

GRASSI (Maria Teresa), 1995, *La romanizzazione degli Insubri. Celti e Romani in Transpadana attraverso la documentazione storica e archeologica,* Milano, Edizioni ET, p. 94

KELTOI. Kelti in njihovi sodobniki na ozemlju Jugoslavije, 1983, Ljubljana, Narodni muzej, p. 132

KEUNE (Otto), 1918, "Iapodes", *RE supplementband* 3, Stuttgart, 1191-1192

KOZLIČIĆ (Midhat), 1980, "Ptolemejevo viđenje istočne obale Jadrana", *VAHD* LXXIV, Split, 103-188

KOZLIČIĆ (Midhat), 1981-1982, "Ušće rijeke Tedanija *Ptol. II 16,2"*, *Senjski zbornik* 9, Senj, 15-31

KOZLIČIĆ (Midhat), 1983, "O problemu japodske prisutnosti u primorju istočnog Jadrana", *Arheološka problematika zapadne Bosne. Zbornik knjiga 1*, (1982/1983), Sarajevo, Arheološko društvo Bosne i Hercegovine, 109-118

KOZLIČIĆ (Midhat), 1990, *Historijska geografija istočnog Jadrana u starom vijeku*, Split, Književni krug

KRIŽMAN (Mate), 1979, *Antička svjedočanstva o Istri (Izbor iz djela)*, Pula-Rijeka, Čakavski sabor, Otokar Keršovani, Istarska naklada, Edit, p. 375

KRUTA (Venceslas), 1980, "Les Boïens de Cispadane. Essai de paléoethnographie celtique", *Etudes celtiques* XVII, Paris, 7-32

KRUTA (Venceslas), 1981, "Les Sénons de l'Adriatique d'après l'archéologie (prolégomènes)", *Etudes celtiques* XVIII, Paris, 7-38

KRUTA (Venceslas), 1983, "L'Italie et l'Europe intérieure du Ve siècle au début du IIe siècle av. n. e.", *Savaria* 16 (1982), Szombathely, 203-221

KRUTA (Venceslas), 1984, "Quali Celti", u: *2° Convegno archeologico regionale, Atti, 13-15 aprile 1984,* Como, 323-330

KRUTA (Venceslas), 1993, "Città e territorio presso i Celti: il caso insubre, *Notizie dal Chiostro del Monastero Maggiore. Rassegna di Studi del Civico museo archeologico e del Civico gabinetto numismatico di Milano (RASMI)*, Milano, 47-54

KUNTIĆ-MAKVIĆ (Bruna), 1984, *Antička povijest Dalmacije u djelu "De Regno Dalmatiae et Croatiae" Ivana Lučića Trogiranina. Antički izvori*, magistarski rad, Zagreb

KUNTIĆ-MAKVIĆ (Bruna), 1988, *Antička povijest u djelu De Regno Dalmatiae et Croatiae Ivana Lučića Trogiranina. Prikaz o najstarijim vlastima nad Jadranom,* doktorska disertacija, Zagreb

KUNTIĆ-MAKVIĆ (Bruna), 1997, "*De bello Histrico*", u: *Arheološka istraživanja u Istri*, Znanstveni skup, Poreč 26.-28. listopada 1994., Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 18, 169-175

LO SCHIAVO (Fulvia), 1970, "Il gruppo liburnico-iapodico. Per una definizione nell'ambito della protostoria balcanica ", *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei, Memorie classe di Scienze morali storiche e filologiche*, ser. 8, vol. 14, Roma, p 363-523

MACNEILL (John Robert), 1992, *The Mountains of the Mediterranean World*, ed. Cambridge University Press, New York, Cambridge, p. 423

MARKOVIĆ (Mirko), 1971, "Stočarska kretanja na dinarskim planinama", *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 45, Zagreb, 523-549

MARKOVIĆ (Mirko), 1975, "Sezonska stočarska naselja na dinarskim planinama", *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 46, Zagreb, 253-296

MARKOVIĆ (Mirko), 1980, "Narodni život i običaji sezonskih stočara na Velebitu", *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena* 48, Zagreb, 5-141

MATIJEVIĆ – SOKOL (Mirjana), 1994, "Povijesna svjedočanstva o Senju i okolici. Antički izvori", *Senjski zbornik* 21, Senj, 25-40

MAYER (Anton), 1957, *Die Sprache der alten Illyrier*. Band I, Schriften der Balkankomission XV, Wien, p. 364; Band II 1959, p. 263

MIRNIK (Ivan), 1987, "Circulation of North African etc. Currency in Illyricum", *AV* 38, Ljubljana, 369-392

MORGAN (M. Gwyn), 1971, "Lucius Cotta and Metellus: Roman Campaigns in Illyria during the late second century", *Athenaeum* 49, Pavia, 271-301

MORGAN (M. Gwyn), 1973, "Pliny, N. H. III. 129, The Roman Use of Stades and the Elogium of C. Sempronius Tuditanus (COS. 129 B. C.)", *Philologus 117,* Berlin-Wiesbaden, 29-48

MORGAN (M. Gwyn), 1974, "Cornelius and the Pannonians. *Appian, Illyrica*, 14, 41 and Roman History, 143-138 B. C.", *Historia* XXIII, Wiesbaden, 183-216

PATSCH (Karl), 1896, "Japodi", *GZM* 8, Sarajevo, 113-139

PATSCH (Karl), 1898, "Iapodi", *GZM* 10, Sarajevo, 335-364

PATSCH (Karl), 1932, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*, Aus 500 Jahren vorrömischer und römischer Geschichte Südosteuropas (1. teil: Bis zur Festsetzung der Römer in Transdanuvien), Wien-Leipzig, Hölder, Pichler, Temsky, p. 206

PHILLIP (H), 1914, "Iapyges", *RE* 17 (Hyaia-Imperator), Stuttgart, 727-745

ROGIĆ (Ivan), 1956, "Razlike pejsaža velebitskih padina", *Geografski glasnik* XVIII, Zagreb, 15-32

ROGIĆ (Ivan), 1957, "Geografski osnovi stočarskih veza Like i Dalmacije", *Zbornik zagrebačke klasične gimnazije 1607.-1957.*, Zagreb, 705-714

ROGIĆ (Ivan), 1957a, "Velebitska primorska padina. Prilog poznavanju evolucije krškog pejsaža", *Geografski glasnik* XIX, 61-102

ROGIĆ (Ivan), 1958, "Velebitska primorska padina. Prilog poznavanju evolucije krškog pejsaža (Nastavak)", *Geografski glasnik* XX, Zagreb, 53-115

ROGIĆ (Veljko), 1972, "Primjer geografske analize strukture naseljenosti gorsko planinskih regija. Ličko-goranski prostor", *Zbornik na jugoslavenskiot simpozijum za problemite na selskite naselji i zemjodelskoto proizvodstvo, 11-13 maj 1972 Ohrid*, Skopje, 41-47

ROSSI (Ruggero Fauro), "Insediamenti e popolazioni del territorio di Tergeste e delle aree limitrofe", u: *Tipologia di insediamento e distribuzione antropica nell'area veneto-istriana dalla protostoria all'alto medioevo. Atti del Seminario di studio, Asolo, 3-5 novembre 1989*, Mariano del Friuli, Edizioni della Laguna, 161-167

STICOTTI (Petrus), 1951, *Inscriptiones Italiae* X, 4, Roma, p. 152

SUIĆ (Mate), 1960, "Japodi", *Enciklopedija Jugoslavije* 4 (Hil-Jugos), Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ,

SUIĆ (Mate), 1975, "Nekoliko pitanja u vezi s antičkim Japodima", dans (u) *Arheološka problematika Like*, znanstveni skup Otočac 22-24. IX. 1974., Split, Hrvatsko arheološko društvo, 109-117

SUIĆ (Mate), 1981, *Zadar u starom vijeku*, Zadar, Filozofski fakultet Zadar, p. 393

SUIĆ (Mate), 1990, "Japodi", *Enciklopedija Jugoslavije 6 (Jap-Kat)*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1-2

ŠAŠEL-KOS (Marjeta), 1986, *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu*, Ljubljana, SAZU, Znanstveno raziskovalni center, Inštitut za arheologijo, p. 467

VEDALDI IASBEZ (Vanna), 1992, "Introduzione allo studio delle fonti relative al territorio della *Venetia* orientale e dell'Istria", dans u: *Tipologia di insediamento e distribuzione antropica nell'area veneto-istriana dalla protostoria all'alto medioevo. Atti del Seminario di studio, Asolo, 3-5 novembre 1989*, Mariano del Friuli, Edizioni della Laguna, 153-159

VEDALDI IASBEZ (Vanna), 1994, *La Venetia orientale e l'Histria. Le fonti letterarie greche e latine fino alla caduta dell'Impero Romano d'Occidente*, Roma, Quasar, p. 526

ZANINOVIĆ (Marin), 1966, "Ilirsko pleme Delmati. I. dio", *Godišnjak CBI* 4/2, Sarajevo, 27-92

ZANINOVIĆ (Marin), 1986, "Pojava antike u središnjoj Hrvatskoj", u: *Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području*, Hrvatsko arheološko društvo svezak 10, Znanstveni skup Karlovac, 12.-14. X. 1983., Zagreb, p. 197, 59-67

ZANINOVIĆ (Marin), 1990, "Histri i Liburni prema rimskoj ekspanziji", *Diadora* 12, Zadar, 47-64

ZIPPEL (G.), 1877, *Die Römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus*, Leipzig, Teubner, p. 312

WILKES (J. J.), 1969, *Dalmatia*, London, Routledge & Kegan, p. 572

Summary

Japods and Rome until the middle of the 1st century before Christ

Boris Olujić

Japods, people that inhabited the region of Lika, Gorski Kotar, Ogulin-Plasce valley, Pounje and the coastal zone from Rijeka to Jablanac or Karlobag, appear in the horizon of the antique literary sources in the second century before Christ. This is the period of strong Roman expansion toward the northwest and southwest of the Japod's territory. For their extremely important geographic and strategic position, communicating with Italy and the Balkans, as well as with the Panonic valley and the Adriatic, during second century and the first half of the first century before Christ, Japods endanger Aquileas and other Roman possessions.

In the antique written sources Japods appear almost always in the context of war activities and conflict with Rome.

Text analyzes the writings of the antique writers about Roman descents in the year 171, 129 and 119 before Christ, and the events during the first half of the first century before Christ.

HISTORIJSKI ZBORNIK

GODINA LII
ZAGREB 1999.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LII, str.1-250, Zagreb 1999.

Izdavač
Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor
Mirjana Gross
Ivan Kampuš
Franko Mirošević
Ivica Prlender
Tomislav Raukar
Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik
Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
ABC Clio
Historical Abstracts
America: History and Life

Adresa uredništva
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:
Horetzky